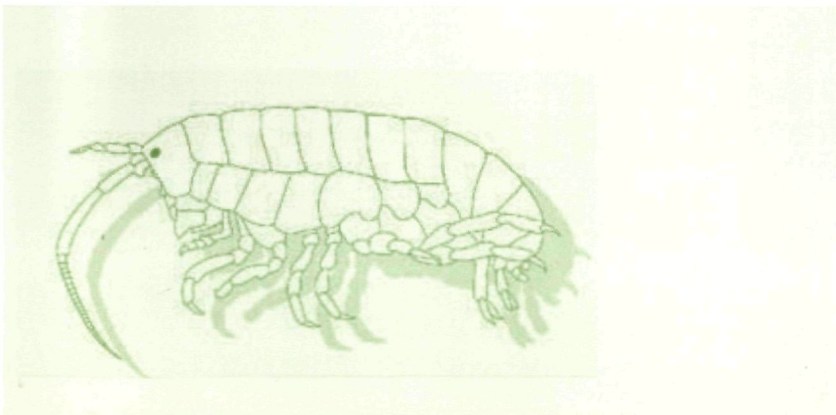

ISSN 0773-3542

De Strandvlo

Verantwoordelijke uitgever: Francis kerckhof, Muscartstraat 14, 8400 Oostende

VLIZ vzw
Wandelaarkaai 7

B-8400 Oostende
België

nb

Tijdschrift
van **De Strandwerkgroep België**

Jaargang 35
2015

Periodiek van **De Strandwerkgroep, vereniging voor mariene biologie****Voorzitter**

Jean-Paul Vanderperren
e-mail : vdppj@yucum.be

Hoogstraat 137, 1980 Zemst

☎ 015/34.07.81 (thuis)
0472/94.14.48 (gsm)

Secretaris

Tom Ameye

Spaanse Lindebaan 175, 1850
Grimbergen

☎ 0475/69.06.27
(gsm)

e-mail : tom.ameye@skynet.be

Penningmeester & ledenadministratie

Floris Verhaeghe
e-mail : plattekaas@hotmail.com

Torhoutstraat 124, 8610 Kortemark

☎ 0479/89.01.09

Redactieraad - De Strandvlo

Ingrid Jonckheere

St.-Idesbaldusstraat 20 bus 402, 8670
Koksijde

☎ 058/52.19.46 (thuis)
050/81.37.68 (ouders)
0475/25.52.82 (gsm)

e-mail : ingrid.jonckheere@west-vlaanderen.be

Guido Rappé

Kapelstraat 3, 9910 Ursel

☎ 09/374.39.68
0475/918193

e-mail : guido.rappe@gmail.com

Public Relations

Bram Conings
e-mail : bramconings@gmail.com

Weststraat 51, 8434 Lombardsijde

☎ 0473 83 48 83

Bestuurslid

Francis Kerckhof
e-mail : francis.kerckhof@mumm.ac.be

Muscarstraat 14, 8400 Oostende

☎ 0473/95.30.59

Website: www.strandwerkgroep.be - **Vragen ?** info@strandwerkgroep.be**Strandvondsten:** waarnemingen@strandwerkgroep.be**Webcontact:** Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ)**Abonnementenprijs 2015**

- Belgische leden: **12 Euro**. Te storten op **rek. 000-1493424-12**, op naam van "De Strandwerkgroep" p/a Floris Verhaeghe (zie hoger).
- Buitenlandse leden: **13 Euro**. Te storten op Bank van De Post, **BIC BPOTBEB1**, **IBAN BE19000149342412** op naam van "De Strandwerkgroep" p/a Floris Verhaeghe (zie hoger).

❖ Foto cover: Zeebrugge (foto: Hans De Blauwe)

INHOUD

Jaargang 35 nr. 1

Inhoud, bestuursmededelingen, Laagwatertabel, excursiekalender SWG 2015, Excursieprogramma Slak-In-Du 2015, Excursieprogramma Nederlandse SWG,	1	
Jan Haelters	Een school Grienden <i>Globicephala melas</i> in de zuidelijke Noordzee	5
Johan Devos	Verslag van een eerste strandwandeling na de cursus strandvondsten	12
Hans De Blauwe	Verslag van een tweede strandwandeling na de cursus strandvondsten	20
Franky Bauwens & Dominique Verbeke	De Scheve bultschelp <i>Altenaeum dawsoni</i> als bijvondst Slak-In-Du uit het Dievegat, Knokke	22
Aäron Fabrice	Levende Purperslakken (<i>Nucella lapillus</i>) met eikapsels gevonden te Nieuwpoort op 9 januari 2015	27
Koen Verschoore	Zaden en vruchten op het Belgische strand	29

WOORD VOORAF

Het duurde even wat langer voor het eerste nummer van deze jaargang afgewerkt raakte maar het begin van de lente zorgde gelukkig ook voor inspiratie.

In deze De Strandvlo vind je voor elk wat wils, voor de beginnende strandjutter maar ook voor de meer ervaren leden. De samenwerking met Natuurpunt Middenkust en Slack-In-Du resulteert in drie interessante bijdrages.

Twee leden wagen zich voor eerst aan het schrijven van een artikel. We kunnen dit uiteraard alleen maar aanmoedigen en hopen dat het ook anderen aanzet om dit te doen.

In november vorig jaar haasten natuurliefhebbers zich richting Blankenberge want er werd een school Grienden gespot voor onze kust. Uiteraard mag een verslag hierover niet ontbreken.

Een artikel over zaden en vruchten die aanspoelen op onze stranden sluit dit nummer af. Bekijk ook even het etiket op de cover van dit nummer, staat daar **NB** dan wil dit zeggen dat je het lidgeld voor 2015 nog niet betaalde!

Veel leesplezier.

Bestuursmededelingen

Lidgeld - NB onderaan op naametiket van De Strandvlo

Staat er op het naametiket NB dan wil dit zeggen dat het lidgeld nog niet betaald is. Wanneer na uitgave van het tweede nummer van een jaargang het lidgeld nog steeds niet betaald is dan sturen we geen tijdschrift meer op.

Het lidgeld bedraagt voor de **Belgische leden 12 Euro**; voor de **Nederlandse leden** bedraagt het lidgeld **13 Euro**.

Het lidgeld kan betaald worden op de Bank van De Post, **BIC** BPOTBEB1, **IBAN** BE19000149342412. Voor de nieuwe leden, hartelijk welkom.

(I)

Laagwatertabel Oostende -, april, mei, juni 2015 (weekends)

april

Za 04/04	08:45-20:52
Zo 05/04	09:12-21:20
Za 11/04	00:22-12:52
Zo 12/04	01:21-14:06
Za 18/04	08:01-20:21
Zo 19/04	08:45-21:04
Za 25/04	00:51-13:21
Zo 26/04	01:55-14:26

juni

Za 06/06	10:51-23:16
Zo 07/06	11:37
Za 13/06	05:19-17:55
Zo 14/06	06:26-18:57
Za 20/06	10:53-23:19
Zo 21/06	11:32
Za 27/06	04:21-16:47
Zo 28/06	05:15-17:44

mei

Za 02/05	07:41-19:54
Zo 03/05	08:11-20:22
Za 09/05	11:49
Zo 10/05	00:12-12:40
Za 16/05	06:49-19:14
Zo 17/05	07:40-20:02
Za 23/05	12:00
Zo 24/05	00:28-12:49
Za 30/05	06:11-18:36
Zo 31/05	06:56-19:17

LW te :

Boulogne	43 min. vroeger
Calais	19 min. vroeger

Duinkerke	9 min. vroeger
Nieuwpoort	2 min. vroeger
Zeebrugge	8 min. later
Vlissingen	30 min. later

Excursiekalender SWG – 2015

- **Zondag 19 april: Audresselles (Frankrijk)**
Afspraak : 8 uur – parking nabij Pointe du Nid de Corbet. N50°49'45.31"
 O1°35'28.46"

- **Zondag 7 juni: Zeebrugge - jachthaven.**
Afspraak : 10 uur 30 – Rederskaai, overkant oude vismijn
 (jachthavengebouwtje) onder leiding van Hans De Blauwe en Manu Dumoulin,
 in samenwerking met Natuurpunt Oostkust.

- **Zondag 6 september : Raversijde.**
Afspraak : 13 uur - Zeedijk ter hoogte van Domein Prins Karel, voor roze villa
 'Jan Van Gent'. Laagtij om 11 uur 40 – coëf. 0.15. In samenwerking met
 Natuurpunt Middenkust. mTAW 0,66

- **Zaterdag 31 oktober : Kruien te Oostduinkerke.**
Afspraak : 8 uur 30 – Ter hoogte van de Scottlaan.

- **Zaterdag 28 november : Koksijde Ster der Zee.**
Afspraak : 8 uur – Op het einde van de Prof. Blanchardlaan.

- **Zondag 27 december : De Panne, Westhoekstrand.**
Afspraak : 8 uur – Op het einde van de Dynastielaan.

Excursiekalender Slak-In-Du 2015

Contactpersoon: Franky Bauwens. (franky_bauwens@hotmail.com)

- **Zondag 03 mei : Oostende - de Schapenweide en duin - polderovergang
 Domein Prins Karel**
Afspraak: 9 uur – einde 12 uur - Parking voor het museum Raversijde
 anno 1465 Nieuwpoortsesteenweg 636, 8400 Oostende
 Tramhalte: Raversijde Domein Raversijde

- **Zondag 28 juni 2015 : Middelkerke - Warandeduinen**
Afspraak: 9 uur – einde 12 uur - Watertoren dicht bij kruispunt Louis
 Logierlaan en Leopoldlaan 8630 Middelkerke
 Tramhalte: Krokodiel Middelkerke

- **Zaterdag 4 juli : Omgeving van Sint-Jan-in-Eremo in het Meetjesland (Noord Oosten van Oost Vlaanderen)**
Afspraak: Parking Fred's Café & Restaurant Langeweg 3, 9981 Sint-Margriete
Combi-excursie GANSE DAG Succinea & Slak-In-Du – afspraak uur nog niet bekend
- **Zondag 23 augustus: Omgeving IJzermonding te Lombardsijde**
Afspraak: 9 uur – einde 12 uur - afspraak plaats nog niet bekend
- **Zaterdag 5 september : Bredene Natuurreservaat D'Heye**
Afspraak: 9 uur – einde 12 uur - Hoek Kapelstraat en Koerslaan, 8450 Bredene
Tramhalte: Bredene Renbaan (hippodroom). Het gebied ligt op 600 meter van de tramhalte.
- **Zondag 4 oktober : Westende Sint-Laureinsduinen**
Afspraak: 9 uur – einde 12 uur - Parking voor de Calidris Kruispunt Strandlaan en Koninklijke baan N34, 8434 Westende
Tramhalte: Westende Sint-Laureins
- **Zaterdag 5 december : Determinatienamiddag met aansluitend etentje te Sint-Andries**
Afspraak: 13 uur 30 (programma en plaats nog niet bekend)

Excursieprogramma Nederlandse SWG – 2015

* Vooraf aanmelden bij Mick Otten (06-28964475 of mjotten@kabelfoon.nl).

- **Zaterdag 16 mei : excursie naar Gorishoek.**
Afspraak: 7 uur *
- **Zaterdag 13 juni : excursie naar excursie naar de Flaauwers Inlaag.**
We gaan de getijdepoel aan de binnenkant bekijken (westzijde). Het voordeel is dat die poel tot een redelijke tijd na de kentering van het tij blijft leegstromen. Om stenen te keren heb je iets hogers dan laarzen nodig!
Afspraak: bij de parkeerplaats van Café De Heerenkeet om 6.30 uur *

Een school Grienden *Globicephala melas* in de zuidelijke Noordzee

Jan Haelters

Summary

On 13 November a pod of long-finned pilot whales *Globicephala melas* was observed very close to shore off Blankenberge, Belgium. Before this sighting, and during the following days, presumably the same pod was reported from the UK, where also one dead specimen washed ashore. During the following weeks, two dead pilot whales washed ashore in The Netherlands. Pilot whales do not belong in the southern North Sea, with its shallow waters, and they are very rare in Belgium.

Grienden voor de kust!

Toen op 10 november 2014 melding gemaakt werd van de aanwezigheid van een grote groep Grienden (*Globicephala melas*) te Cley, Norfolk (UK), waren we onmiddellijk gealarmeerd: de zuidoostkust van Engeland is dichtbij en Grienden horen niet thuis in deze ondiepe wateren. Grienden (*Globicephala* sp.) zijn bovendien samen met Potvis (*Physeter macrocephalus*), Dwergpotvis (*Kogia* sp.), Zwarte Zwaardwalvis (*Pseudorca crassidens*), Dwerggriend (*Feresa attenuata*) en Witlipdolfijn (*Peponocephala electra*) wereldwijd de meest voorkomende soorten in massastrandings (Evans, 1987), vaak van vele tientallen individuen tezamen.

Enkele dagen later was het (bijna) zo ver, en dan nog voor onze neus. Op 13 november belde de Kustwacht ons op: "er zat een groep grote zwarte dolfijnen, met een individuele lengte van ongeveer 3 m en een stompe kop, voor de kust, net buiten Blankenberge". Ze waren gezien vanuit een klein vaartuigje, de Blue One, op positie 51°19,7'N 003°07,2'E. De schatting van het aantal dieren bedroeg "ongeveer 20". De Vrijwillige Blankenbergse Zeereddingsdienst (VBZR) was kort na de melding uitgevaren voor de dieren die zich net buiten de haveningang in ondiep water bevonden, en hield tot het vallen van de nacht de wacht tussen de dieren en de kust. Het gevaar voor een massastranding was immers reëel. Bij het donker worden bevonden de dieren zich op 4,5 km voor de kust van Blankenberge/Wenduine, en ze zwommen met een snelheid van ongeveer 8 km/h richting noordwest. Ze werden het laatst gezien door een aantal natuurliefhebbers die ze met telescopen vanop de duinen in de gaten hielden.

De vrijwilligers van de VBZR meldden dat er minstens 3 kalfjes aanwezig waren, en minstens 3 duidelijk grotere dieren, waarvan 1 met een litteken (waarschijnlijk mannetjesdieren). Waarschijnlijk betrof de waarneming te Blankenberge dezelfde groep dieren als deze gezien te Norfolk, waar op een bepaald ogenblik 18 dieren aan het

oppervlak geteld waren (Rob Deaville, Zoological Society of London, persoonlijke mededeling). Hun gedrag dicht bij het strand te Blankenberge was gelijkaardig aan dat te Norfolk: ze zwommen zeer traag, vaak zeer dicht en zelfs tegen elkaar aan, zonder duidelijke richting aan te houden, ze kwamen geregeld met de kop uit het water (*spyhopping*) en leken verward (hoewel het niet altijd nuttig is menselijke gevoelens naar dieren te extrapoleren).

Ronddolend in de zuidelijke Noordzee

Na de waarnemingen te Cley en Blankenberge werden de Grienden enkele keren opnieuw waargenomen, telkens gevaarlijk dicht bij de kust (figuur 1):

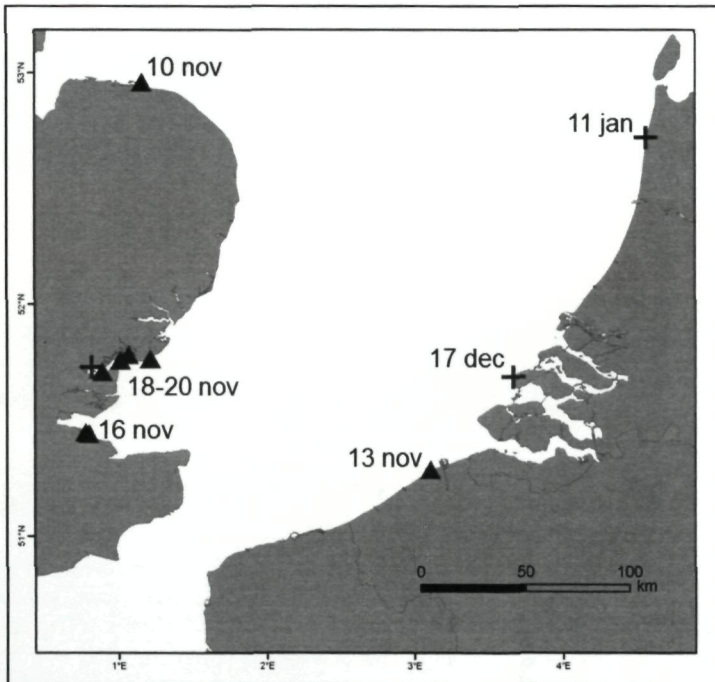
- Op 16 november werd een groep van naar schatting 25 dieren gezien in het Thames estuarium nabij Isle of Grain (schiereiland Hoo, Medway; Sea Watch Foundation, 2014), en dezelfde groep, nu geschat op 28 dieren, bij het nabij gelegen Sheppey Island (BBC, 2014; Gray, 2014). Zoals bij Blankenberge probeerde men door middel van een vaartuig het stranden van de dieren te verhinderen. De dieren vertoefden een tijdje in de buurt van het eiland Sheppey. Bij het vallen van de nacht waren ze ongeveer 6 km van de kust verwijderd.
- Op 18 november werd de groep waargenomen te Essex, op ongeveer een zeemijl voor de kust in de buurt van Mersea Island en daarna te St. Lawrence Bay (figuur 2). In dit gebied, het Blackwater Estuarium, bevinden zich slib- en zandbanken; die vormen samen met getijdenstromingen een reëel gevaar voor stranding. Om te verhinderen dat de dieren zouden stranden werden vaartuigjes ingezet, en zelfs een helikopter. Via de beelden vanuit de werd het aantal dieren in de groep geschat op 40 (Gold, 2014). Enkele dieren strandden kort te St. Lawrence Bay, maar ze konden op eigen kracht loskomen, en zwommen terug naar de rest van de groep die zich nabij Clacton bevond (Sinclair, 2014). De dieren bleven nabij het Blackwater estuarium tot 20 november (Meikle, 2014) – daarna werden ze niet meer gezien.

Dode Grienden

Op 20 november spoelde een jonge griend aan te Goldhanger, zeer dicht bij de locatie waar de Grienden enkele dagen eerder verbleven (figuur 1). Het vrouwtje van 2,18 m lang bleek zeer mager (Rob Deaville, persoonlijke mededeling), en het is mogelijk dat dit dier aan de basis lag van de relatief lange aanwezigheid van de school in kustwateren in de zuidelijke Noordzee. Dat Grienden in de zuidelijke Noordzee niet algemeen voorkomen blijkt uit het feit dat deze stranding slechts het tweede (gerapporteerde) geval was aan de zuidelijke Noordzeekust van het Verenigd Koninkrijk.

Tijdens de weken daarna spoelden in Nederland twee dode Grienden aan (figuur 1). Het is niet duidelijk of deze dieren afkomstig waren uit de groep die hier in november

vertoefde, maar het kan nauwelijks toeval zijn. Op 17 december spoelde te Nieuw-Haamstede (Zeeland) een mannelijke griend van 3,85 m aan (melding ASeal EHBZ Zeeland). Op 11 januari spoelde een volwassen vrouwelijke griend aan ter hoogte van de Hondsbossche Zeewering, nabij Petten (Noord-Holland; melding Ecomare). De dieren, beide in verregaande staat van ontbinding, werden ontleed aan de faculteit Dierengeneeskunde van de Universiteit van Utrecht. Opvallend was dat men bij beide dieren dezelfde vermoedelijke doodsoorzaak vaststelde: verstikking in een Tong (*Solea solea*) (Lonneke IJsseldijk, Universiteit Utrecht; persoonlijke mededeling). Tong vormt geen normale prooi voor de Griend, die zich vooral voedt met inktvis (De Pierrepont et al., 2005; Santos et al., 2014). Bij het onderzoek van dode zeehonden hebben ULg/KBIN al enkele malen iets gelijkaardigs vastgesteld: verstikking van een Grijs Zeehond (*Halichoerus grypus*) in Tong. Tong is een zeer lenige, slanke vis, die niet achteruit kan bewegen door zijn ruwe huid. Waarschijnlijk had de gevangen vis zich al worstelend een weg naar de ademhalingswegen van de zeehond gebaad, en zo de dood van het onfortuinlijke dier veroorzaakt (data ULg/KBIN, niet gepubliceerd).

Figuur 1. Locaties van waarnemingen van de groep Grienden (driehoekjes) en strandingen van dode dieren (kruisjes), met datum in 2014 (november) en 2015 (januari)

Achtergrond voor de aanwezigheid van Grienden voor onze kust

Er zijn enkele mogelijke verklaringen voor de aanwezigheid van de Grienden in 2014. In de groep bevond zich ten minste één sterk verzwakt dier, dat mogelijk moeilijkheden had boven water te blijven en/of te zwemmen – de stranding te Goldhanger toont dit aan. Sociale elementen in het gedrag van de Griend zijn zeer belangrijk, en het is bekend dat ze zieke of stervende soortgenoten begeleiden (Olsen, 2008). Dergelijk gedrag kan een factor zijn die aan de oorzaak ligt van massastrandings. Een bijkomende verklaring voor de aanwezigheid van de Grienden is het tijdelijk voorkomen van geschikt voedsel. Het is misschien niet toevallig dat op 11 november een Grote Pijlintkvis (*Todarodes sagittatus*) strandde te Nieuwpoort (melding VLIZ, Natuurpunt en www.deredactie.be op 14 november 2014; Anoniem, 2014). Mogelijk was in deze periode meer pijlintkvis aanwezig in onze wateren dan gewoonlijk, en hebben de Grienden ze gevolgd.

Grienden in het verleden?

De Griend is een zeer mobiele soort, en komt algemeen voor in Atlantische wateren, langs de noordelijke rand den van de Noordzee, en in de Golf van Biskaje tot het westelijk deel van het Kanaal, meestal in water dieper dan 200 m, en frequent in de buurt van de rand van de continentale helling (Reid et al., 2001), en dan valt te verwachten dat ze af en toe eens opduiken in onze wateren. Scholen Grienden werden in onze wateren gezien in 1975, 1980 en 1988 (in dat laatste jaar zwommen ze de haven van Zeebrugge binnen; Van Gompel, 1991); kleine groepjes of solitaire dieren zijn eveneens zeldzaam bij ons. Strandings komen zeer zelden voor; de meest recente stranding in België werd geregistreerd op 21 maart 1995, toen een kadaver in verregaande staat van ontbinding aangetroffen werd op het strand te De Haan. Massastrandings van de soort waren in het verleden overigens al voorgekomen in Zeeland: in 1825 lagen 38 dieren op een strand bij Sint-Annaland op Tholen, en in 1856 raakten 61 dieren vast op het strand bij Ouddorp op Goeree (De Smet, 1974; Camphuysen & Peet, 2006). In 1856 werden geen inspanningen geleverd om de dieren terug te brengen naar zee: ze werden met paarden hoger op het strand getrokken, waar ze naar verluidt nog enkele dagen bleven leven (Camphuysen & Peet, 2006).

Het is het niet ondenkbaar dat in het verleden vaker scholen Grienden voor onze kust te zien waren. Adriaan Coenen (1585) beschreef hoe zeer grote aantallen 'grote vissen' jaarlijks één of twee keer, of vaker, langs de Nederlandse kust trokken. Sommige sprongen geheel of gedeeltelijk uit het water. Gedurende 2 uren kon de zee, gezien vanuit zijn woonplaats Scheveningen, vol zijn van deze 'vissen', zo ver het oog kon reiken. De vissers duiden ze aan als 'potshoofden en wilde bleijen' (Coenen, 1585, vertaald door Egmond, 2005).

Met 'potshoofden' bedoelde men gewoonlijk de Potvis, en bij de tekst lijkt het dat potvissen getekend zijn - hoewel die tekening misschien niet representatief is. Het is

echter onwaarschijnlijk dat het de Potvis betrof, gezien die helemaal niet thuis hoort in ondiep water en deze dieren zeker niet geregeld langs trokken. Bennema & Rijnsdorp (2015) stellen dat het niet duidelijk is om welke soort het hier ging, maar ze suggereren baleinwalvissen. Misschien kan 'potshoofden' ook duiden op de Griend: zwart en met een stompe kop zoals de Potvis (vb. in de Gazette van Gent, 18 oktober 1834, met een beschrijving van het doen stranden van 12 *potshoofden* door vissers in Bretagne; het grootste dier was 6,5 m lang). Coenen had echter een andere naam voor de Griend ('jonge *hil*'; Camphuysen & Peet, 2006; Egmond, 2005), waarmee duidelijk was dat hij niet steeds onderscheid maakte met Butskop (*Hyperoodon ampullatus*), Tuimelaar (*Tursiops truncatus*) of zelfs Dwergvinvis (*Balaenoptera acutorostrata*), die in zijn tekeningen dezelfde naam krijgen.

De verwijzingen in het werk van Coenen (1585) naar de jaarlijkse trek van 'wilde bleijen' en de uitspraken van vissers hierover ('ze trekken om de bruid') kunnen ook slaan op paaimigratie van relatief grote en zilverkleurige vissen. Op een andere plaats meldt hij echter dat vissers zeldzame en grote vissen onder meer aanduiden als 'wilde bleijen', naast 'hillen' (met spitse hoofden), 'potshoofden' (met botte koppen), 'walvissen' (met pijpen boven op het hoofd waaruit ze water blazen) en 'westerlingen' (Egmond & Mason, 2003). Mogelijk was het dus een combinatie van de paaimigratie, en masse, van een vissoort, gevolgd door één van zijn predatoren. Het lijkt dus niet uit te sluiten dat het Grienden waren die seizoensaal overvloedig voorkomende vis zoals Houting (*Coregonus* sp.), Fint *Alosa fallax* of Elft (*A. alosa*) volgden. Die vissen lijken wat op de zoetwatervis Blei (of Kolblei; *Blicca bjoerkna*), hoewel de vissers die waarschijnlijk met de gebruikelijke namen zouden aangeduid hebben, net zoals Coenen zelf in zijn werk. Mogelijk is het ook een vroege vermelding van het – tot recent – jaarlijks terugkerend fenomeen waarbij tuimelaars (Zuiderzee-) Haring (*Clupea harengus*) volgden (in Camphuysen & Peet, 2006). Ach, we zullen het misschien nooit weten...

Dankwoord

We willen graag de Vrijwillige Blankenbergse Zeereddingsdienst, de Kustwacht, Jeremy Demey en Karen Rappé (VLIZ) bedanken voor het doorgeven van informatie tijdens de waarneming van de Grienden te Blankenberge, Rob Deaville voor het delen van informatie van waarnemingen en strandingen in het UK, Stacey Belbin voor de toestemming voor het gebruik van de foto en Lonneke IJsseldijk voor de informatie over de dode Grienden in Nederland. Postuum danken we Adriaen Coenen voor de fantastische informatie die hij ons naliet.

Literatuur

Anoniem, 2014. Uit de pers: Grote pijlinktvis aangespoeld in Nieuwpoort. De Strandvlo 34(4): 134.

- BBC, 2014. <http://www.bbc.com/news/uk-england-essex-30101307>; geraadpleegd op 5 februari 2015.
- Bennema, F.P. & Rijnsdorp, A.D., 2015. Fish abundance, fisheries, fish trade and consumption in sixteenth-century Netherlands as described by Adriaen Coenen. *Fisheries Research* 161: 384–399.
- Camphuysen, C.J. & Peet, G.H., 2006. Whales and dolphins of the North Sea. Fontaine Uitgevers BV, 's Graveland, The Netherlands.
- Coenen, A., 1585. Dat eerste boeck van menich derleij walvischen ende ander selseme groote wonderlijke visschen. Scheveningen. Online beschikbaar op <http://www.flandrica.be>.
- De Pierrepont, J.F., Dubois, B., Desormonts, S., Santos, M.B. & Robin, J.P., 2005. Stomach contents of English Channel cetaceans stranded on the coast of Normandy. *Journal of the Marine Biological Association of the United Kingdom* 85(6): 1539–1546.
- De Smet, W.M.A., 1974. Inventaris van de walvisachtigen (Cetacea) van de Vlaamse kust en de Schelde. *Bulletin van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen* 50(1).
- Egmond, F., 2005. Het Visboek. De wereld volgens Adriaen Coenen 1514-1587. Walburg Pers, Zutphen, Nederland.
- Egmond, F. & Mason, P., 2003. Het Walvisboek. Walvissen en andere zeewezens beschreven door Adriaen Coenen in 1585. Walburg Pers, Zutphen, Nederland.
- Evans, P.G.H., 1987. The natural history of whales and dolphins. Academic Press, London, UK.
- Gold, C., 2014. River Blackwater whale watch: police helicopter and boat join operation. *Essex Chronicle*, 19 november 2014.
- Gray, A., 2014. Pilot whales caught on camera off Garrison Point in Sheerness and rescued by Briggs Marine crew. *Kent Online*, 17 november 2014.
- Meikle, J., 2014. Fears grow for whale pod off Essex coast. *The Guardian*, 20 november 2014.
- Olson, P.A., 2008. Pilot whale *Globicephala melas* and *G. macrorhynchus*. In W.F. Perrin, B. Wursig en J.G.M. Thewissen (eds.). *Encyclopedia of marine mammals*, second edition. Academic Press.
- Reid, J.B., Evans, P.G.H. & Northridge, S.P., 2003. Atlas of cetacean distribution in north-west European waters. JNCC, ISBN 1 86107 550 2, 76 p.
- Santos, M.B., Monteiro, S.S., Vingada, J.V., Ferreira, M., López, A., Cedeira, J.A.M., Reid, R.J., Brownlow, A. & Pierce, G.J., 2014. Patterns and trends in diet of long-finned pilot whales (*Globicephala melas*) based on the analysis of stomachs contents of animals stranded on Northeast Atlantic coasts. *Marine Mammal Science* 30, 1–19.
- Sea Watch Foundation, 2014. <http://seawatchfoundation.org.uk/> Most recent sightings in eastern England, geraadpleegd op 5 februari 2015.

Sinclair, H., 2014. Forty pilot whales spotted in the River Blackwater, two beached at St Lawrence. Essex Chronicle, 18 november 2014.

Van Gompel, J., 1991. Cetacea aan de Belgische kust, 1975-1989. Lutra 34: 27-36.

Figuur 2. De groep Grienden nabij het Blackwater estuarium (foto: Stacey Belbin, skipper of Lady Grace Boat Trips)

**Jan Britostraat 24
8200 Brugge**

Verslag van een eerste strandwandeling na de cursus strandvondsten

Johan Devos

In oktober 2014 organiseerde Natuurpunt Middenkust een cursus "Strandvondsten". Op 2 en 9 oktober hadden we les gekregen van Hans De Blauwe over allerlei aanspoelsels die je op een strand kan vinden. Tijdens de eerste les kregen we in het kort geschetst hoe het getij werkt en wat de invloed daarvan is op wat aanspoelt. Daarna werd zowat alles getoond wat kan aanspoelen langs ons strand. Hans startte met anorganisch afval van allerhande plastic tot visserijartikelen en andere kunststoffen, daarna kwamen braakballen en uitwerpselen aan bod gevolgd door natuurlijke producten hout, amber, steenkool, zaden, etc.... De eerste les eindigde met de eencelligen en wieren die we regelmatig op het strand tegenkomen. De tweede les was een samenvatting van alle dierlijke organismen, en begon met sponzen, waarna de mosdiertjes iets uitvoeriger werden besproken (wat niet verwonderlijk is als je Hans kent), hydroïdpoliepen, kwallen, anemonen, wormen, weekdieren (waar snel over gegaan werd, wel verwijzende naar goede boeken om deze op naam te brengen), kreeftachtigen, stekelhuidigen en zakpijpen. Deze les eindigde met de insecten (vliegen) en gewervelden (vissen, vogels en zeezoogdieren).

Op 11 oktober was het dan eindelijk tijd om zelf op het strand te gaan zoeken. We verzamelden in Nieuwpoort waar ook de Strandwerkgroep aanwezig was met kruien. De wandeling startte aan de hoogwaterlijn waar de eerste vondsten zich lieten bewonderen.

Er werden twee soorten *Obelia*'s gevonden en Hans legde het verschil uit tussen de Lange zeedraad *Obelia longissima* en de 'Tweeandzeedraad' *Obelia bidentata*. Verder zagen we daar nog *Zeecypres Sertularia cupressina*, Zeespriet *Nemertesia antennina* en Zeedennetje *Abietinaria abietina*, voor een leek niet altijd makkelijk uit elkaar te houden. De vondsten bleven maar komen: verschillende soorten schelpen passeerden de revue waaronder doubletten van het Zaagje *Donax vittatus*, het Nonnetje *Macoma balthica* en de Amerikaanse boormossel *Petricolaria pholadiformis* en kleppen van de Kokkel *Cerastoderma edule*, de Grote strandschelp *Macra stultorum* en de Stevige strandschelp *Spisula solida*. Een opvallende verschijning was een exotisch aandoend slakkenhuis dat later door Francis Kerckhof werd gedetermineerd als een Haïtiaanse landslak *Liguus virgineus*, deze wordt aan de kust veelvuldig verkocht in souvenirwinkeltjes. Iets verderop werd een sifo gevonden van een Afgeknotte gaper *Mya truncata* samen met stukjes Zeeklit *Echinocardium cordatum* en Zeeboontje *Echinocyamus pusillus*.

Hans drong aan om ons richting staketsel en strandhoofd te begeven voor het water weer zou beginnen opkomen. Daar stond Francis ons al op te wachten. Bij dit lage water waren verschillende anemonen mooi te zien met de zeer mooie Zebra-anemoon *Actinia striata* als topper. Een groene worm trok al vlug de aandacht en werd door Francis al vlug op naam gebracht, de Groene bladkieuwworm *Eulalia viridis*. Op een kolonie Slangmosdiertjes *Anguinella palmata* bleek een volgende topper te zitten, een zeespin die niet onmiddellijk benoemd kon worden, deze werd dan ook door Francis meegenomen en zou later Slanke zeespin *Nymphon gracile* blijken te zijn. Op dezelfde kolonie bleken nog andere soorten te zitten die Francis ook allemaal determineerde. Hierbij laat ik Francis zelf aan het woord: "Bovendien bleken er nog 5 exemplaren op te zitten van een kleinere soort: *Ammothella longipes* naast talrijke *Corophium acherusicum*, een kokervormend vlokreeftje waarvan de slibbige kokertjes de *Anguinella* bijna volledig overdekten. Er zaten ook nog enkele jonge exemplaren tussen van een ander koker bewonend vlokreeftje *Jassa herdmani*. Verder nog talrijke jonge mosseltjes *Mytilus edulis* van 1 mm en nog 2 snoerwormen (Nemertea) *Oerstedia dorsalis*. Er hadden zich ook twee jonge mosseltjes op de poten van de zeespin gevestigd." Veel tijd om stil te staan hadden we niet want het water steeg ongenadig zodat we hogerop dienden te zoeken. Hierbij kregen we een kundige uitleg over zeepokken, waarvan we 4 soorten zagen en krabben met 6 soorten. Eén van de krabben had ook sporen van het Krabbenzakje *Sacculina carcini*. Blaasjeskrab *Hemigrapsus sanguineus* werd veelvuldig gevonden, kenmerkend is het blaasje bij zijn scharen. Opvallend is dat deze soort nog maar sinds 2006 aan onze kust is opgemerkt maar nu al één van de algemeenste soorten is. Tussen de stenen vonden we ook een dode Dunlipharder *Liza ramada*. Ondertussen ontspon zich een discussie over welke steltloper zich in de vloedlijn bevond, wat na enkele kenmerken te overlopen een Rosse grutto *Limosa lapponica* bleek te zijn.

Omdat de vloed verder oprukte besloten we om een kijkje te nemen bij de kruier van dienst Bram Conings. Naast de vele Garnalen *Crangon crangon* en Gezaagde steurgarnalen *Palaemon serratus* waren ook veel visjes te zien. Al vlug ontspon er zich een discussie of de kleine zilveren visjes jonge haringen of sprotjes waren. Het begin van de rugvin lag voor het begin van de buikvin wat wees op Haring. Een opvallende vangst was het Harnasmannetje *Agonus cataphractus*, een niet zo frequent voorkomende soort. Andere soorten waren Vijfdradige meun *Ciliata mustela*, jonge Zeebaars *Dicentrarchus labrax*, Kleine pieterman *Echiichthys vipera*, Grauwe poon *Eutrigla gurnardus*, Schol *Pleuronectes platessa*, Tarbot *Scophthalmus maximus* en Tong *Solea solea*. Opvallend waren ook enkele kleine zeenaaldjes *Syngnathus spec.*, maar welke soort het betrof kon niet met zekerheid gezegd worden. Bij het terugkeren werden ook nog enkele leuke soorten genoteerd met als bijzonderste Kleine klokpoliep *Clytia hemisphaerica*. Ook werden nog enkele Strandvliegen *Fucellia spec.* bekeken en bleken er kleine sponsballetjes te liggen die volgens Francis afkomstig konden zijn uit de kerncentrale van Gravelines, maar dat was niet het geval want ze waren iets kleiner.

Al bij al een stevige lijst die vele cursisten gelukkig maakte, maar ook met de neus op de realiteit drukte dat wat je op het strand vindt veel studiewerk zal meebrengen.

Latijnse naam	Nederlandse naam	Opmerkingen
Aves	Vogels	
<i>Anas platyrhynchos</i> Linnaeus, 1758	Wilde eend	
<i>Arenaria interpres</i> (Linnaeus, 1758)	Steenloper	
<i>Coloeus monedula</i> (Linnaeus, 1758)	Kauw	
<i>Columba palumbus</i> Linnaeus, 1758	Houtduif	
<i>Corvus corone</i> Linnaeus, 1758	Zwarte kraai	
<i>Fulica atra</i> Linnaeus, 1758	Meerkoet	
<i>Haematopus ostralegus</i> Linnaeus, 1758	Scholekster	
<i>Larus argentatus</i> Pontoppidan, 1763	Zilvermeeuw	
<i>Larus canus</i> Linnaeus, 1758	Stormmeeuw	
<i>Larus fuscus</i> Linnaeus, 1758	Kleine mantelmeeuw	
<i>Larus marinus</i> Linnaeus, 1758	Grote mantelmeeuw	
<i>Larus ridibundus</i> Linnaeus, 1766	Kokmeeuw	
<i>Limosa lapponica</i> (Linnaeus, 1758)	Rosse grutto	
<i>Numenius arquata</i> (Linnaeus, 1758)	Wulp	
<i>Passer domesticus</i> (Linnaeus, 1758)	Huisemus	
<i>Phalacrocorax carbo</i> (Linnaeus, 1758)	Aalscholver	
<i>Pica pica</i> (Linnaeus, 1758)	Ekster	
<i>Platalea leucorodia</i> Linnaeus, 1758	Lepelaar	
<i>Streptopelia decaocto</i> (Frisvaldszky, 1838)	Turkse tortel	
<i>Tringa totanus</i> (Linnaeus, 1758)	Tureluur	
<i>Vanellus vanellus</i> (Linnaeus, 1758)	Kievit	

Pisces	Vissen	
<i>Agonus cataphractus</i> (Linnaeus, 1758)	Harnasmannetje	
<i>Ciliata mustela</i> (Linnaeus, 1758)	Vijfdradige meun	
<i>Clupea harengus</i> Linnaeus, 1758	Haring	
<i>Dicentrarchus labrax</i> (Linnaeus, 1758)	Zeebaars	
<i>Echiichthys vipera</i> (Cuvier, 1829)	Kleine pieterman	
<i>Eutrigla gurnardus</i> (Linnaeus, 1758)	Grauwe poon	
<i>Lipophrys pholis</i> (Linnaeus, 1758)	Slijmvis	
<i>Liza ramada</i> (Risso, 1827)	Dunlipharder (dood)	
<i>Merlangius merlangus</i> (Linnaeus, 1758)	Wijting (dood)	
<i>Pleuronectes platessa</i> Linnaeus, 1758	Schol	
<i>Pomatoschistus minutus</i> (Pallas, 1770)	Dikkopje	
<i>Raja clavata</i> Linnaeus, 1758	Stekelrog (eikapsel)	
<i>Scophthalmus maximus</i> (Linnaeus, 1758)	Tarbot	
<i>Scyliorhinus canicula</i> (Linnaeus, 1758)	Hondshaai (eikapsel)	
<i>Solea solea</i> (Linnaeus, 1758)	Tong	
<i>Syngnathus spec.</i>	Zeenaald	
Insecta	Insecten	
<i>Fucellia spec.</i>	Strandvlieg	
Echinodermata	Stekelhuidigen	
<i>Echinocardium cordatum</i> (Pennant, 1777)	Zeeklit	
<i>Echinocyamus pusillus</i> (O.F. Müller, 1776)	Zeeboontje	
<i>Psammechinus miliaris</i> (P.L.S. Müller, 1771)	Kleine zeeappel	
Crustacea	Kreeftachtigen	
<i>Crangon crangon</i> (Linnaeus, 1758)	Garnaal	

<i>Palaemon serratus</i> (Pennant, 1777)	Gezaagde steurgarnaal	
<i>Diogenes pugilator</i> (Roux, 1829)	Kleine heremietkreeft	
<i>Pagurus bernhardus</i> (Linnaeus, 1758)	Heremietkreeft	
<i>Cancer pagurus</i> Linnaeus, 1758	Noordzeekrab	
<i>Carcinus maenas</i> (Linnaeus, 1758)	Strandkrab	
<i>Hemigrapsus sanguineus</i> (De Haan, 1835)	Blaasjeskrab	
<i>Liocarcinus holsatus</i> (Fabricius, 1798)	Gewone zwemkrab	
<i>Porcellana platycheles</i> (Pennant, 1777)	Harig porseleinkrabbetje	
<i>Portumnus latipes</i> (Pennant, 1777)	Breedpootkrab	
<i>Sacculina carcini</i> Thompson, 1836	Krabbenzakje	
<i>Austrominius modestus</i> (Darwin, 1854)	Nieuw-Zeelandse zeepok	
<i>Balanus crenatus</i> Bruguière, 1789	Gekerfde zeepok	
<i>Semibalanus balanoides</i> (Linnaeus, 1767)	Gewone zeepok	
<i>Amphibalanus improvisus</i> (Darwin, 1854)	Brakwaterpok	
<i>Jassa herdmani</i> (Walker, 1893)	(vlokreeftje)	op Anguinella
<i>Monocorophium acherusicum</i> (Costa, 1853)	(vlokreeftje)	op Anguinella
<i>Talitrus saltator</i> (Montagu, 1808)	Strandvlo	
Pycnogonida	Zeespinnen	
<i>Ammothella longipes</i> (Hodge, 1864)	(klein soort zeespin)	5 exemplaren op Anguinella
<i>Nymphon gracile</i> Leach, 1814	Slanke zeespin	1 exemplaar op Anguinella
Mollusca	Weekdieren	
<i>Buccinum undatum</i> Linnaeus, 1758	Wulk	(lege schelp + eikapsels)
<i>Cerastoderma edule</i> (Linnaeus, 1758)	Kokkel	(klep)

<i>Crassostrea gigas</i> (Thunberg, 1793)	Japanse oester	levend
<i>Crepidula fornicata</i> (Linnaeus, 1758)	Muiltje	levend
<i>Donax vittatus</i> (da Costa, 1778)	Zaagje	doublet
<i>Ensis directus</i> (Conrad, 1843)	Amerikaanse zwaardschede	(levend)
<i>Epitonium clathrus</i> (Linnaeus, 1758)	Wenteltrap	lege hoorn
<i>Euspira catena</i> (da Costa, 1778)	Grote tepelhoren	lege hoorn
<i>Liguus virgineus</i> (Linnaeus, 1758)	Haïtiaanse landslak	(leeg slakkenhuis - veelvuldig verkocht in winkels aan de dijk)
<i>Littorina littorea</i> (Linnaeus, 1758)	Gewone alikruik	levend
<i>Littorina saxatilis</i> (Olivi, 1792)	Ruwe alikruik	levend
<i>Mactra stultorum</i> (Linnaeus, 1758)	Grote strandschelp	klep
<i>Macoma baltica</i> (Linnaeus, 1758)	Nonnetje	doublet
<i>Mya truncata</i> Linnaeus, 1758	Afgeknotte gaper (sifo)	kleppen
<i>Mytilus edulis</i> Linnaeus, 1758	Mossel	levend
<i>Nassarius reticulatus</i> (Linnaeus, 1758)	Gevlochten fuikhoren	lege hoorn
<i>Patella vulgata</i> Linnaeus, 1758	Schaalhoren	levend
<i>Petricolaria pholadiformis</i> (Lamarck, 1818)	Amerikaanse boormossel	doubletten en kleppen
<i>Spisula solida</i> (Linnaeus, 1758)	Stevige strandschelp	kleppen
<i>Spisula subtruncata</i> (da Costa, 1778)	Halfgeknotte strandschelp	kleppen
Actiniaria	Zeeanemonen	
<i>Actinia equina</i> (Linnaeus, 1758)	Paardenanemoon	
<i>Actinia striata</i> Quoy & Gaimard, 1833	Zebra-anemoon	
<i>Metridium senile</i> (Linnaeus, 1761)	Zeeanjelier	
<i>Sagartia troglodytes</i> (Price in Johnston, 1847)	Slibanemoon	
Cnidaria	Neteldieren	

<i>Abietinaria abietina</i> (Linnaeus, 1758)	Zeedennetje	
<i>Clytia hemisphaerica</i> (Linnaeus, 1767)	Kleine klokpoliep	
<i>Ectopleura larynx</i> (Ellis & Solander, 1786)	Gorgelpijp	
<i>Hydractinia echinata</i> (Fleming, 1828)	Zeerasp	
<i>Nemertesia antennina</i> (Linnaeus, 1758)	Zeespriet	
<i>Obelia bidentata</i> Clark, 1875	Tweetandzeedraad (niet officiële naam)	
<i>Obelia longissima</i> (Pallas, 1766)	Lange zeedraad	
<i>Rhizostoma pulmo</i> (Macri, 1778)	Zeepaddenstoel	
<i>Sertularia cupressina</i> Linnaeus, 1758	Zeecypres	
Ctenophora	Ribkwallen	
<i>Pleurobrachia pileus</i> (O. F. Müller, 1776)	Zeedruif	
Bryozoa	Mosdierpjes	
<i>Alcyonidium diaphanum</i> (Hudson, 1778)	Bruine zeevinger	
<i>Anguinella palmata</i> Van Beneden, 1845	Slangmosdierpje	
<i>Conopeum reticulum</i> (Linnaeus, 1767)	Zeevitrage	
<i>Electra pilosa</i> (Linnaeus, 1767)	Harig mosdierpje	
<i>Flustra foliacea</i> (Linnaeus, 1758)	Breedbladig mosdierpje	
Annelida	Wormen	
<i>Arenicola marina</i> (Linnaeus, 1758)	Zeepier	
<i>Chaetopterus variopedatus</i> (Renier, 1804)	Perkamentkokerworm	Kokers
<i>Eulalia viridis</i> (Linnaeus, 1767)	Groene bladkieuwworm	
<i>Lagis koreni</i> Malmgren, 1866	Goudkammetje	Kokers
<i>Lanice conchilega</i> (Pallas, 1766)	Schelpkokerworm	
Nemertea	Snoerwormen	

<i>Oerstedtia dorsalis</i> (Abildgaard, 1806)	(soort snoerworm)	
Algae	Algen	
<i>Ascophyllum nodosum</i> (Linnaeus) Le Jolis, 1863	Knotswier	aangespoeld vloedlijn
<i>Fucus vesiculosus</i> Linnaeus, 1753	Blaaswier	
<i>Fucus vesiculosus</i> var. <i>linearis</i> (Hudson) Kützing, 1849	(zonder blazen)	
<i>Fucus vesiculosus</i> var. <i>vesiculosus</i> Linnaeus, 1753	(met blazen)	
<i>Himanthalia elongata</i> (Linnaeus) S.F.Gray, 1821	Riemwier	aangespoeld vloedlijn
<i>Ulva lactuca</i> Linnaeus, 1753	Zeesla	

Foto: Sfeerbeeld (foto Jan Vanhoutte)

**Rodestraat 105
8630 Veurne**

Verlag van een tweede strandwandeling na de cursus strandvondsten

Hans De Blauwe

Op 25 oktober 2014 hielden we de tweede strandwandeling in het kader van de cursus "Strandvondsten" georganiseerd door Natuurpunt Middenkust. Ditmaal was de afspraak op het strand van Zeebrugge ten westen van de haven. We hadden geluk. Het laagtij werd extra laag door een felle, warme zuidenwind. Dit kon al direct bewezen worden met een uitprint van de getijvoorspelling gemaakt door BMM (Beheerseenheid Mathematisch Model van de Noordze). Het feit dat afluiddige wind voorwerpen die langs de bodem blijven naar het strand brengt, kon niet beter geïllustreerd worden dan door een heel groot en dik pakket materiaal dat midden op het strand was afgezet. Mede door het feit dat we met vele ogen tegelijk het aanspoelsel doorzochten konden we veel leuke vondsten doen.

We vonden meerdere stukjes kunsthars, waarvan er ééntje wel heel groot was, groter dan een tennis bal. Het werd nadien voorgelegd op de Search-dag georganiseerd door het VLIZ omdat er even gedacht werd dat het ambergris kon zijn. We zijn er nog niet helemaal uit maar vermoeden toch dat het kunsthars is.

De mosdierpjes waren vrij goed vertegenwoordigd. We zagen vaak het Overwoekerend mosdierpje *Alcyonidium parasiticum* dat over hydroïden groeit. De kolonies waren veel dikker dan gewoonlijk, ik had zulke dikke alleen nog maar in de collectie Gilson gezien in het KBIN (Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen). Verder nog de Bruine Zeevinger *A. diaphanum*, de Grijs Zeevinger *A. condylocinereum* en de heel zeldzame *Alcyonidium hydrocoalitum*. Deze laatste groeit het vaakst op stelen van Penneschaft *Tubularia indivisa*, maar nu zat de kolonie om de steel van een andere hydroïdensoort. De aangespoelde kolonie van het Slangmosdierpje *Anguinella palmata* lijkt helemaal niet op andere mosdierkolonies en is daardoor moeilijk als mosdierpje te herkennen. Het Harig mosdierpje *Electra pilosa* zat op zowat alle aangespoelde hydroïden.

De hydroïdpoliepen, een traditioneel verwaarloosde groep door gebrek aan goede determinatiewerken voor beginners, kregen ook extra aandacht. Het lag vol met *Obelia bidentata*, een soort zonder officiële Nederlandse naam, die we in de cursus "Tweeandzeedraad" hebben genoemd. Deze soort spoelt massaal aan in het najaar en bij nader toezien zijn de kolonies heel vaak gehecht aan de topjes van wormkokers van de Schelpkokerworm *Lanice conchilega*. In veel kleinere aantallen vonden we Zeeden *Abietinaria abietina*, Zeecypres *Sertularia cupressina*, Gorgelpijp *Tubularia (Ectopleura) larynx* en Zeerasp *Hydractina echinata*. We speurden tevergeefs naar Gekromde Zeeborstel *Hydrallmania falcata*. Andere aangetroffen neteldieren zijn de

482073

Zeepaddenstoel *Rhizostoma pulmo*, Slibanemoon *Sagartia troglodytes*, Zeeanjelier *Metridium senile* en 3 Dodemansduimen *Alcyonium digitatum*.

De stekelhuidigen waren vertegenwoordigd door het Zeeboontje *Echinocyamus pusillus* en een Kleine zeeappel *Psammechinus miliaris*.

We vonden een paar lege kokers van de Perkamentkokerworm *Chaetopterus variopedatus*.

Er lagen ook tal van carapaxen van Breedpootkrab *Portunus latipes* en van de andere gewone krabbensoorten. Een Grote heremietkreeft *Pagurus bernhardus* is vrij ongewoon voor de oostkust. In het aanspoelsel zaten opvallend veel levende Harige porseleinkrabbetjes *Porcellana platycheles* verscholen.

In diverse stukken veen vonden we nog levende Witte Boormosselen *Barnea candida*. Er lagen weinig eikapsels maar we konden toch drie soorten herkennen: Stekelrog *Raja clavata*, Gevlekte rog *Raja montagui* en Hondshaai *Scyliorhinus canicula*.

Opmerkelijk was de vondst van twee schedels en een rugwervel van de Bruinvis *Phocoena phocoena*, een schedel zag er vrij oud, vergeeld en beschadigd uit, de andere vrij recent en rook nog naar vet hoewel er geen organische stoffen meer aanhingen.

Het gidsen was bijzonder aangenaam door het enthousiasme van de deelnemers, de aangename temperatuur en de verscheidenheid van de aanspoelsels. Een oprechte dank aan de weergoden, de zeegoden en vooral aan de cursisten.

**Watergang 6
8380 Dudzele**

De Scheve bultschelp *Altenaeum dawsoni* als bijvondst Slak-In-Du uit het Dievegat, Knokke

Franky Bauwens & Dominique Verbeke

Tijdens de excursies van Slak-In-Du worden dikwijls mariene schelpen of fragmenten gevonden. Op zich is dit niets speciaal maar soms toch wel.

Op 2 oktober 2013 vonden wij in het Dievegat te Knokke iets merkwaardigs. Bij het sorteren van een van de stalen uit de Dievegatkreek kwam er een klein schelpje te voorschijn. Het was om precies te zijn 1,32 mm breed en 1,02 mm hoog. Het was een soort die wij nog nooit gezien hadden. Eerst dachten wij aan een soort erwtenmossel *Pisidium* maar het slot kwam niet overeen met de afbeeldingen. Toen kregen wij de tip "Het zal waarschijnlijk een mariene soort zijn". Met de mariene schelpenboeken die wij bezaten, kwamen wij uiteindelijk op 2 of 3 mogelijkheden uit. Dus weer enkele grijze haren meer.

Ten einde raad zijn wij bij Emanuel Dumoulin gaan aankloppen. Uiteindelijk bleek het minuscule fossiele schelpje een Scheef bultschelpje *Altenaeum dawsoni* te zijn. De grijze haren werden terug zwart.

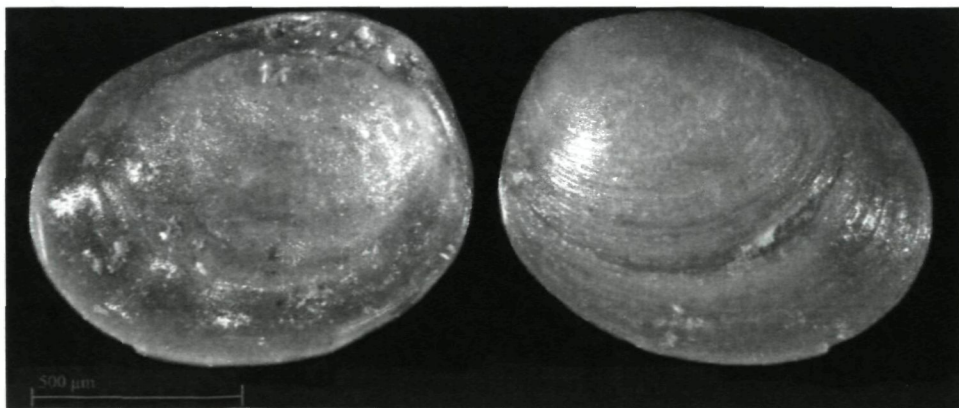

Foto 1: De Scheve bultschelp *Altenaeum dawsoni* – Dievegat, 2 oktober 2013. (Foto: Jonas Mortelmans VLIZ).

Het marien schelpje, vermoedelijk uit het Holoceen (nu tot +/- 11.000 jaar geleden) of vroeg Pleistoceen (+/- 2 miljoen jaar geleden) zal vroeger waarschijnlijk via een geul in de kustzone aangespoeld of geremanieerd zijn naar het Dievegat. Daar werd het pas in 2013 gevonden.

In een eerder artikel (Bonin et al., 1998) staat een verspreidingskaartje van de tot dan toe bekende vindplaatsen (fig. 1). Enkele jaren later zijn daar al snel nieuwe gegevens bijgekomen. Nu is de schelp, bij ons, vooral bekend als fossiel materiaal uit de zandbanken in het Belgisch deel van de Noordzee. De meeste vondsten aan onze kust komen uit opgespoten zandsuppleties zoals van de Goote Bank Dumoulin (1989) maar ook van de Kwintebank, Hinderbanken en Oostdyck (zie verder). Als er al eentje gevonden wordt, betreft het meestal een of enkele losse kleppen. Doubletten zijn zeer zeldzaam. De Scheve bulschelp kan bij ons niet enkel gevonden worden bij suppleties op het strand maar ook in vindplaatsen of opgravingen die zich iets meer landinwaarts bevinden. Francis Kerckhof, wist mij te vertellen dat hij het schelpje in het verleden ook al gevonden had bij opgravingen te Oostende en te Leffinge. René Van Outryve, een specialist van het klein gruis, heeft in zijn schelpencollectie redelijk wat exemplaren en zelfs doubletten van deze minuscule schelp, niet alleen van bij ons maar ook van elders in Europa.

Fig. 1: Verspreidingskaart van de Scheve bulschelpen uit Bonin et al., 1998

Dit alles leverde volgende tabel met nieuwe vindplaatsen op.

Datum	Vindplaats	Afkomstig van	Aantal		Gemeld door	Detail vindplaats
			Klep	Doublet		
1986-04	Knokke-Heist	Goote Bank	5		ED	Albertstrand
1988-03	Staal uit Noordzee	Kwintebank	1		RVO	
1988-04-12 & 1988-06-13	Oostende	Kwintebank	>20	1	RVO	
1988-04-12	Oostende	Oostdyck	2		RVO	
1990-07-16	Oostende	Kwintebank?	2		RVO	Vlotdok aanvoer
1991-07-02	Staal uit zee	N49°06.56' W08°09.26'	2		RVO	109 meter diep
1992-07	Laredo Spanje	Laredo			D.W. Seghers	Uit lijsten RVO
1992-06-23	Staal uit zee	N47°25.34' W07°16.09'	>20		RVO	200 m diep
1995-03-01	Oostende	Opgravingen	2/1		RVO/FK	Mijnplein
2005-05-06 en 2004-06-06	Oostende	Kwintebank	>20	1	RVO/FK	Klein strand en Kursaal
2013/07/07	Staal uit kreek	Knokke Zwin	1		FB	Dievegat

Ed = Emmanuel Dumoulin, RVO=René Van Outryve, FB= Franky Bauwens

Van de Nederlandse kant van het Zwin zijn er wel meerdere (sub)fossiele waarnemingen. In bijvoorbeeld het verslag van de determinatiebijeenkomst van de Werkgroep Geologie op 25 november 2005 (Simons & Raad, 2005) blijkt dat de Scheve bultschelp in grote aantallen kan gevonden worden in het Zwin. In Zeeland is de soort tamelijk regelmatig te vinden in het fijn gruis (Raad, 2005).

Intussen worden Scheve bultschelpjes, sinds 1991, levend gevonden in de Centrale Oestergronden en het Friese front (NNW boven Texel) van het Nederlands Continentaal Plat (de Bruyne et al., 2013). Deze boreale schelp leeft er vermoedelijk op zijn meest zuidelijke grens.

Met de verzamelde gegevens kon vandaag een vervolgkaartje voor een deel van Europa opgemaakt worden (Fig. 2). De pijltjes tonen wat er momenteel aan vondsten is bijgekomen.

Dit schrijven toont wat het uitpluizen van persoonlijke, niet gepubliceerde, gegevens kan opleveren. Het is tevens een kleine oproep om waarnemingen te melden of mensen aan te zetten hun vondsten te rapporteren.

Fig. 2. Aan het kaartje uit 2015 is, in vergelijking met dat uit 1998, een vakje volledig ingekleurd (levend), zijn er twee bijgevoegd en zijn er twee punten (Knokke en Oostende/Leffinge) op het land aangeduid. Pijltjes verduidelijken de ligging van de vakjes.

Summary

Some recent findings of *Althenaeum dawsoni* are reported. On this basis its occurrence has been updated.

Dankwoord

Dank aan Emmanuel Dumoulin voor de hulp bij het determineren, Rene Van Outryve voor het ter beschikking stellen van zijn archief, Jonas Mortelmans (VLIZ) voor het leveren van de knappe foto en Francis Kerckhof voor de aanvullingen en het nalezen.

Literatuur

- BACKELJAU, T. 1986. Lijst van de recente mariene mollusken van België. Studiedocumenten van het K.B.I.N. ,29. Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen: Brussel. 106 pp.
- BONNIN J., RODRIGUEZ BABIO C. , BACKELJAU T. , KERCKHOF F. AND JONCKHEERE I., 1998. Contribution to the knowledge of *Montacuta dawsoni* Jeffreys, 1864 (Mollusca, Bivalvia: Galeommatoidea. *De Strandvlo* 18 (4): 142-157.
- DUMOULIN, E. 1989. Micromollusken uit opgespoten zand afkomstig van de Goote Bank. *De Strandvlo* jaargang 9 (1): 21-31.
- WESSELINGH, F.P.; MOERDIJK, P.W. (ED.) 2010. De fossiele schelpen van de Nederlandse kust. *Geologie van Nederland*. Nederlands Centrum voor Biodiversiteit Naturalis: Leiden. ISBN 978-90-5011-342-7. 332 pp.
- DE BRUYNE, R.; VAN LEEUWEN, S.; GMELIG MEYLING, A.; DAAN, R. (ED.) 2013. Schelpdieren van het Nederlandse Noordzeegebied: ecologische atlas van de mariene weekdieren (Mollusca). *Tirion Natuur/Stichting Anemoon: Utrecht en Lisse*. ISBN 978-90-5210-821-6. 414
- RAAD, G. 2005. Schelpen rapen na recente suppletie te Cadzand. *Voluta* 11 (2): 18 - 22
- SIMONS G. & RAAD H. 2005. Werkgroep geologie, determinatiebijeenkomst 25 november 2005: Kleine tweekleppingen van de Zeeuwse stranden en zeegaten. http://www.werkgroepgeologie.nl/documenten/activiteiten/bijeenkomsten/05_11_25/05_11_25.pdf

**Pastoriestraat 130
8200 Sint-Andries**

Levende Purperslakken (*Nucella lapillus*) met eikapsels gevonden te Nieuwpoort op 9 januari 2015

Aäron Fabrice

Al een lange tijd controleer ik de strandhoofden in Nieuwpoort op de eventuele aanwezigheid van Purperslakken. Maar waar ik ook zocht, keer op keer was er nergens een spoor van de Purperslak te bekennen. Dat is vanaf nu verleden tijd!

Een beetje voorgeschiedenis: het gebruik van tributyltin (TBT) had er voor gezorgd dat heel onze populatie Purperslakken wasuitgeroeid. TBT-houdende verf was een product dat men op de rompen van boten smeerde om de aangroei van allerlei organismen te vermijden waardoor de boten "sneller" konden varen. Het product was zeer effectief maar had slechte neveneffecten. Het zorgde er bij de Purperslak - maar ook bij andere Gastropoden - voor, dat de vrouwelijke geslachtorganen in mannelijke veranderden waardoor de slakken niet meer in staat waren om zich voor te planten. Gelukkig is TBT tegenwoordig verboden, waardoor er sinds een paar jaar opnieuw langs onze kust sporadisch levende Purperslakken worden waargenomen, o.a. een populatie te Zeebrugge in 2012.

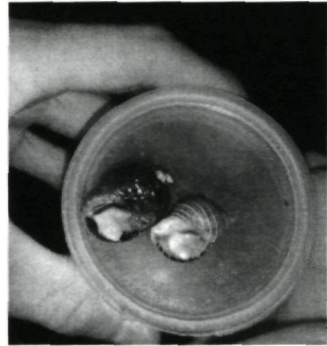
Op 23 september 2014 vond Rosa Maes, een lokale gids, een levende Purperslak op een strandhoofd in Koksijde. Een paar dagen later, op 29 september, vond ik een levend exemplaar aan een strandhoofd in Westende St-Laureins. Dat kon alleen maar goed nieuws zijn, dat de Purperslak binnenkort zou opduiken in Nieuwpoort!

Op 2 januari 2015 was het zover, mijn vermoedens waren juist, ik vond een levende Purperslak op het laatste strandhoofd van Nieuwpoort-Bad richting Oostduinkerke. Superblij met mijn vondst begon ik verder te zoeken. Een beetje later was het weer raak, dit keer een groepje van 6 of 7 bijeengekropen exemplaren! Eikapsels waren weliswaar nog niet aanwezig, maar zoveel Purperslakken bij elkaar, dat kon toch wel iets betekenen?

Een week later, op 9 januari, een erg stormachtige dag, ben ik terug gaan kijken. En jawel ze zaten er nog, dit keer niet met 7 maar met meer dan 15 exemplaren! Dat is mijn record aantal Purperslakken op een strandhoofd langs de Belgische kust! En tot mijn grote verbazing zag ik achter een dikke anemoon tientallen eikapsels van de Purperslak, ze waren zich dus aan het voortplanten! Dat was gewoon fantastisch nieuws!

Het was natuurlijk nu nog de vraag of er op de twee andere strandhoofden in Nieuwpoort ook exemplaren te vinden waren. Dat was niet het geval, maar ik vermoed dat daar in de toekomst zeker verandering in komt.

Ter oordelen naar hun grootte zijn de Purperslakken vermoedelijk vorig jaar of hoogstens 2 jaar geleden op dat strandhoofd gearriveerd. Op enkele van de Purperslakken zaten al Nieuw-Zeelandse zeepokken. Ik ben ervan overtuigd dat de Purperslakken zich snel zullen verspreiden, en dat deze mooie slakken in de toekomst de strandhoofden terug zullen sieren! Maar of de jonge mosseltjes en zeepokken daar ook blij mee zullen zijn...

Foto's: Purperslakken – Nieuwpoort
(foto's: Aäron Fabrice)

**Robert Buylestraat 11
8670 Oostduinkerke**

Zaden en vruchten op het Belgische strand

Koen Verschoore

Laat ik de lezers van dit gerespecteerde blad meteen geruststellen : dit artikel werd in de zomermaanden van 2014 voorbereid maar was geenszins bedoeld als komkommerbericht in een kalme vakantieperiode. Eigenlijk is het een beetje een gevolg van de vondst van een mangrovepropagule op het strand van De Panne op 30.06.2013 (Verschoore, 2013). Ook al is de herkomst mijns inziens zeer twijfelachtig, toch is daar aardig wat reactie op gekomen en dat maakt natuurlijk dat bij het struinen langs de zeeoep ditmaal de focus ook op zaden en vruchten op scherp kwam te staan. Bij het napluizen van mijn oude nummers van de Strandvlo viel mij op dat hier, weliswaar begrijpelijk, weinig aandacht aan werd besteed. De menselijke factor in de verspreiding van (consumptie) zaden en -vruchten is immers te groot en we hebben een natuurlijke afkeer om zaken op te rapen die in het beste geval buccaal en *-horresco referens-* gastro-intestinaal kunnen worden verspreid. Wij hebben op onze Continentaal West- Europese kust niet het geluk om af en toe strandingen van spectaculaire aantallen mooie driftseeds te kunnen meemaken. De vondst van een Zeehart *Entada gigas*, op de Belgische kust (Kerckhof & Rappé, 1982) is dan ook zeer uitzonderlijk maar toont wel aan dat het mogelijk is. Ook de meeste vondsten van het Nederlandse strand betreffen voor een groot deel materiaal dat door toedoen van mensen daar geraakt is (Cadée, 1997). Eigenlijk moeten we een onderscheid maken tussen drijfzaden en drijfvruchten. In het Engels worden ze samen *disseminules* genoemd: structuren uitgerust met een drijfvermogen om zich over grote afstanden over zee te kunnen verspreiden. Nelson (1978) maakt hierbij een onderscheid tussen zaden en vruchten van 'lokale' herkomst (*local*), zaken die door toedoen van de mens overboord zijn gegooid of ter plaatse bewust of onbewust zijn achtergelaten (*refuse*). Hier stel ik in afwachting van beter de term 'dump' voor. Hier zitten onder andere gekochte sierzaden in die op één of andere wijze verloren zijn gegaan. Ook vruchten en zaden uit de talrijke scheepskeukens en strandpicknicks vallen hier onder. En dan heb je de categorie van de echte drijfzaden en -vruchten (*peregrine*). Ik denk dat de term 'overzees' hiervoor voldoende geschikt is. De meeste zaden en vruchten op het strand behoren in strikte zin niet tot één van vorige categorieën omdat het geen echte drijfzaden of -vruchten zijn. Of ze zijn in het beste geval van lokale oorsprong (via de IJzer, wind...) of werden achtergelaten of gedumpt. Onderstaande tabel geeft de vondsten weer van zaden op het strand van De Panne in de periode van 2013 en 2014. Alle zaden en vruchten zijn weergegeven ook diegene die voor hun verspreiding niet afhankelijk zijn van transport over zee. Ook hier weer primeerde de rapportering van de vondst over de strikte beperking tot echte drijfzaden/-vruchten.

ZAAD / VRUCHT	Drijfzaad /-vrucht ¹	Oorsprong ²	Voorkomen ³
<i>Aesculus hippocastanum</i> (Paardenkastanje) 1 ex	Nee	L	Eurazië
<i>Carya illinoensis</i> (Pecannoot) 1 ex	Ja	D	N-Amerika
<i>Corylus avellana</i> (Hazelaar) 4 ex	Nee	L	Europa
<i>Fagus sylvatica</i> (Beuk) 2 ex	Nee	L	Europa
<i>Juglans nigra</i> (Zwarte walnoot) 2 ex	Ja	D of O	N-Amerika
<i>Juglans regia</i> (Okkernoot) 4 ex	Ja	D	Europa
<i>Magnifera indica</i> (Mango) 1 ex	Ja	D	Tropen
<i>Prunus armeniaca</i> (Abrikoos) 30 ex	Nee	D	
<i>Prunus domestica</i> (Pruim) 7 ex	Nee	D	
<i>Rhizophora mangle</i> (Rode mangrove) 1 ex	Ja	D of O	Tropen

¹ : kunnen potentieel stranden als drijfzaad/-vrucht. Worden vermeld in Gunn & Dennis.

² : Lokaal (L), Dump (D) of Overzees (O)

³ : Natuurlijk verspreidingsgebied

Opmerkelijk is de vondst van twee Zwarte walnoten *Juglans nigra*. Cadée (2014) vermeldt in een overzichtsartikel een overzicht van strandingen van Zwarte walnoten op Nederlandse stranden tussen 1999 en 2012. Ook langs de Ierse kust en in Frankrijk spoelen deze noten regelmatig aan. Een Europese verspreiding langs rivieren is twijfelachtig zodat een overzeese herkomst aannemelijk lijkt. Gunn & Dennis (1999) vermelden dat Zwarte walnoot regelmatig op de Noord-Amerikaanse kust voorkomt, afkomstig van het Caribische gebied dat zelf gekoloniseerd werd vanuit de VS via de grote rivieren. In de lijst hield ik geen rekening met vondsten van lege zaaddoppen waar een menselijke hand te evident is.

Foto 1: Vele zaden blijken te kunnen drijven (Foto: Koen Verschoore)

Summary

Between 2012 and 2014 seeds and fruits were collected on the beach of De Panne, Belgium. Most remarkable are the findings of two fruits of *Juglans nigra*. Strandings of these nuts have also been observed in other parts of western Europe. In this case a peregrine origin can not be excluded.

Literatuur

- CADÉE G. C., 1997. Tropical drift disseminules from the coast of the Netherlands: The human factor. *The Drifting Seed* 3(2): 3-4
- CADÉE G.C, VAN DER HAM R. & KRUISWIJK W. 2014. Black walnuts from the Dutch coast. *The Drifting Seed* 20(3): 6-7
- GUNN C.R. & DENNIS J.V. 1999. World guide to tropical trift seeds and fruits. Krieger Publ. Comp. Florida 242 p.
- NELSON E.C., 1978. Tropical drift fruits en seeds on coasts in the British Isles and western Europe. *Watsonia* 12: 103-112

- RAPPÉ, G. & KERCKHOF, F. 1982. Eerste vondst van een tropisch drijfzaad *Entada gigas* aan de Belgische kust. *De Strandvlo* 2(4): 105–110
- VERSCHOORE, K. 2013. Propagule van mangrove aangespoeld op het strand van De Panne, België. *De Strandvlo* 33(2): 59-61

Foto 2: Bovenaan Pecannoot, onderaan twee Zwarte walnoten
(Foto: Koen Verschoore)

Sportlaan 7
8660 De Panne

KITE OPTICS

SWAROVSKI
OPTIK

Leica

ZEISS

Bynnex

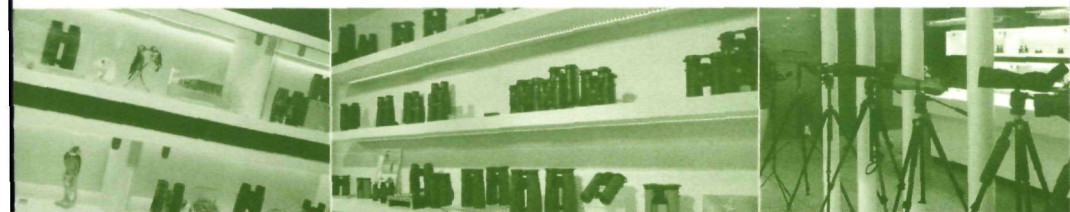
LYNX HD

8x30
10x30

UITZONDERLIJKE
LEDENKORTING!

KITE OPTICS
www.riteoptics.com

SIGHTS OF NATURE

**Natuurpunt Optiekshop
Sights Of Nature**

Pieter De Conincklaan 108
8200 Brugge
T 050 31 50 01
F 050 31 68 47
www.sightsofnature.be

In Brugge vindt u de enige speciaalzaak van de Benelux voor verrekijkers, telescopen en microscopen. Sights Of Nature is reeds 30 jaar een begrip in binnen-en buitenland. U ontdekt er het volledige gamma van topmerken zoals Swarovski Optik, Kite Optics, ... In de winkel staat men garant voor deskundig advies en de beste service. In het eigen atelier kan u terecht voor alle herstellingen van hedendaagse maar ook uw oude optische instrumenten.

Sights Of Nature is officieel partner van Natuurpunt en ook gekend als de Natuurpunt-Optiekshop. Leden genieten er niet enkel korting... via elke aankoop schenken zij ook een grote bijdrage aan de werking van Natuurpunt!

